

**Житомирський державний університет
імені Івана Франка**
Кафедра професійно-педагогічної, спеціальної освіти,
андрагогіки та управління

**Методичні рекомендації до написання
курсівих робіт з педагогіки**
*для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 014.07 Середня освіта (Географія)*

**Житомир
2021**

Рекомендовано до друку Вченою радою Житомирського
державного університету імені Івана Франка
(протокол № 18 від 24 вересня 2021 р.)

Рецензенти:

Кирилюк Л. М., кандидат географічних наук, доцент кафедри географії Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Лаврик О. Д., доктор географічних наук, професор кафедри екології та географії Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Сахневич І. Д., кандидат педагогічних наук, доцент, методист Навчально-методичного кабінету професійно-технічної освіти у Житомирській області.

М-54 **Методичні рекомендації до написання курсових робіт з педагогіки:** для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 014.07 Середня освіта (Географія) / Укл.: Н. М. Мирончук, Т. В. Андрійчук. Житомир, 2021. 50 с.

Методичні рекомендації містять загальні вимоги до науково-дослідницької роботи студентів, вказівки щодо організації, структури, оформлення і захисту курсової роботи з педагогіки. Запропоновано тематику курсових робіт для майбутніх фахівців-географів, надано зразки оформлення окремих частин курсової роботи.

Призначено для студентів і викладачів для використання у процесі виконання курсового дослідження, інших видів дослідницьких робіт, під час вивчення курсу «Основи педагогічних досліджень».

УДК 37:001.89:378

©Мирончук Н. М., Андрійчук Т. В.
©Житомирський державний університет імені Івана Франка

ЗМІСТ

Вступ	4
Розділ 1. Загальні методичні вказівки до написання курсової роботи	9
1.1. Загальна характеристика науково-дослідницької роботи студентів.....	9
1.2. Структура та етапи науково-дослідницької діяльності студентів.....	12
1.3. Методи науково-педагогічного дослідження.....	15
Розділ 2. Організація процесу виконання курсової роботи	21
2.1. Загальні вимоги до вибору тематики курсових робіт з педагогіки та структура курсової роботи	21
2.2. Вимоги до оформлення курсової роботи.....	24
2.3. Типові помилки та критерії оцінювання курсової роботи.....	27
Розділ 3. Підготовка і процедура захисту курсової роботи	29
3.1. Організація захисту курсової роботи.....	29
3.2. Процедура захисту курсової роботи.....	30
Використана література	32
Додатки	34
Додаток А. Орієнтовна тематика курсових робіт з педагогіки для здобувачів мистецьких спеціальностей....	32
Додаток Б. Вимоги до бібліографічного опису використаних джерел.....	38
Додаток В. Слова-маркери для викладення змісту, опису результатів, висновків дослідницької роботи.....	41
Додаток Д. Зразок оформлення титульного аркуша курсової роботи.....	43
Додаток Е. Приклад оформлення змісту курсової роботи.....	42
Додаток Ж. Приклад оформлення вступу курсової роботи.....	45

ВСТУП

Науково-дослідницька робота студентів є невід'ємною складовою професійно-педагогічної підготовки і важливим аспектом формування особистості та творчої індивідуальності майбутнього фахівця – вчителя географії, класного керівника учнівського колективу, педагога-організатора діяльності школярів у позакласний час і позашкільно. Науково-дослідницька робота здобувачів закладає основи розуміння ними сутності педагогічних явищ, забезпечує їх активність у освітньому процесі, сприяє накопиченню дослідницького досвіду та формуванню практичних навичок роботи з учнівською молоддю, закладає основи інноваційного розв'язання педагогічних завдань, а також є потужним засобом підготовки компетентних фахівців.

Дослідницький пошук здобувачів є важливим компонентом професійно-педагогічної підготовки вчителя географії, є природним продовженням і поглибленням процесу підготовки шляхом дослідження явищ, пов'язаних із освітою і вихованням школярів. Використання системи дослідницьких методів сприяє розвитку науково-педагогічного мислення, формує потребу в інтелектуальному становленні, розвитку та самовихованні.

Науково-дослідницька робота майбутніх учителів географії включає різні види дослідницької діяльності: підготовку доповідей, статей, рефератів, виконання лабораторних, графічних робіт, підготовка і захист курсових, дипломних робіт тощо. Основи дослідницької роботи з педагогіки, принципи та методи її організації, методики проведення наукового дослідження і наукової організації праці, проведення педагогічного експерименту, обробки експериментальних даних тощо мають бути засвоєні здобувачами бакалаврського ступеня в процесі вивчення низки освітніх компонентів, як-от: педагогіка, теорія та

практика виховання, основи науково-педагогічних досліджень, методика позакласної роботи з географії та ін.

Дослідницька діяльність здобувачів у процесі виконання курсової роботи спрямована на отримання нових знань про педагогічну дійсність, пошук і розв'язання проблем навчального і виховного змісту, навчально-пізнавальної діяльності учнів, тобто передбачає взаємодію майбутнього вчителя географії (як суб'єкта діяльності) з об'єктами розвивального середовища закладу освіти з метою виявлення проблеми, розробки плану, пошуку засобів її розв'язання й перевірки результатів. Керівна роль викладача у цьому процесі полягає в скеруванні діяльності здобувачів таким чином, щоб вони були здатні осмислити проблему загалом й оволоділи досвідом пошукової творчої діяльності, та консультуванні й допомозі в організації майбутніми вчителями самостійного пошуку.

Викладач, який керує науково-дослідницькою роботою здобувача, допомагає визначити проблематику дослідження, надає допомогу в оволодінні методами наукового дослідження і застосування діагностичних методів для вивчення практики, в обробці результатів дослідження і формулюванні проблем; консультує процес підготовки та написання наукових статей і доповідей для участі у наукових семінарах і конференціях.

Упродовж навчання у закладі вищої освіти майбутні вчителі географії виконують різні за своїм характером, рівнем складності й змістом види наукової роботи та мають набути таких програмних результатів навчання¹:

– здатність формувати в учнів екологічні цінності й відповідальне ставлення до природи, повагу культурних цінностей і традицій місцевого населення під час

¹ Освітньо-професійна програма бакалавра галузі знань 01 Освіта/ Педагогіка за спеціальністю 014 Середня освіта за предметною спеціальністю 014.07 Середня освіта (Географія). URL: <https://eportfolio.zu.edu.ua/op/18/bachelor/2020/>

краєзнавчих екскурсій і туристичних походів в урочний та позаурочний час;

– творчо добирати навчальний матеріал і термінологію відповідно до вимог Державного стандарту, рівня знань і умінь учнів та типу уроку, використовувати міжпредметні зв'язки у викладанні навчальних предметів;

– використовувати цифрові технології для викладання та взаємодії з учнями, у тому числі, в умовах дистанційного навчання, заохочувати учнів використовувати цифрові технології для самоосвіти та навчальної взаємодії;

– розпізнавати індивідуальні особливості учнів та враховувати їх при плануванні освітнього процесу; використовувати стратегії роботи, які сприяють розвитку позитивної самооцінки дітей;

– планувати освітній процес для розвитку пізнавальної діяльності учнів, підтримувати взаємодію між учнями для сприяння їх соціальному розвитку, формуванню навичок взаємопідтримки;

– демонструвати власну відкритість до можливих помилок та спонукати до цього учнів, поважати розмаїття думок і поглядів, приймати й поцінювати інакшість;

– використовувати різні форми, засоби і стратегії комунікації з колегами та батьками з метою підтримки учнів в освітньому процесі;

– організувати освітній простір безпечно та з урахуванням особливостей (санітарно-гігієнічних вимог) і потреб учнів (здатність надавати домедичну допомогу учням, здійснювати заходи протидії булінгу);

– визначати цілі, задачі та очікувані результати уроку чи серії уроків з географії, аналізувати матеріал, запланований для вивчення на уроці, та прогнозувати труднощі, з якими можуть зіткнутися учні;

– планувати освітній процес на основі освітньої

програми школи та навчальних програм з урахуванням мети, індивідуальних особливостей учнів, особливостей закладу; розробляти навчальні заняття на основі компетентнісного, діяльнісного, особистісно орієнтованого підходів;

– організовувати та скеровувати взаємодію на уроці географії та в позаурочний час відповідно до навчальних цілей і способів сприймання матеріалу учнями; застосовувати прийоми організації індивідуальної, групової, колективної діяльності учнів, описані в технології групової взаємодії, інтерактивних технологіях тощо;

– здійснювати поточне та підсумкове оцінювання навчальних досягнень учнів з географії за наданими критеріями та інструментарієм. Розвивати в учнів здатність до самооцінювання їхнього прогресу та навчальних досягнень. Розробляти індивідуальні завдання для учнів з урахуванням їх навчальних досягнень, інтересів та зони найближчого розвитку;

– використовувати моделі навчальних занять з географії та інших освітніх заходів, які передбачають застосування інноваційних форм, методів, прийомів, засобів навчання;

– планувати професійний розвиток відповідно до власних професійних потреб;

– аналізувати й оцінювати результати власної професійної діяльності з урахуванням результатів навчання учнів; визначати сильні й слабкі сторони власної педагогічної діяльності, потребу в розвитку певних компетентностей (з урахуванням освітніх інновацій, освітніх потреб учнів тощо).

Методичні рекомендації з написання курсової роботи з педагогіки покликані допомогти майбутньому вчителю географії окреслити стратегію наукового пошуку, вибрати актуальну проблему науково-дослідної роботи відповідно до характеру педагогічної діяльності, наукових інтересів та

індивідуальних можливостей. У методичних рекомендаціях враховано вимоги Положення про курсову роботу Житомирського державного університету імені Івана Франка² щодо змісту, обсягу, оформлення дослідницької роботи, а також представлено характеристику різних форм науково-дослідницької роботи, методів самостійного дослідницького пошуку, надано орієнтовну тематику курсових робіт з педагогіки, зразки оформлення окремих елементів курсової роботи та етапи підготовки до процедури захисту.

² Положення про курсову роботу здобувачів вищої освіти Житомирського державного університету імені Івана Франка. Режим доступу: https://zu.edu.ua/offic/pro_kursovnu.pdf

РОЗДІЛ 1

ЗАГАЛЬНІ МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИКОНАННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ

1.1. Загальна характеристика науково-дослідницької роботи студентів

Одним із напрямів самостійної роботи здобувачів вищої освіти, важливим чинником і складовою професійної підготовки висококваліфікованих спеціалістів є науково-дослідницька робота, що передбачає ознайомлення з методологією і методикою дослідження, озброєння вміннями творчого підходу до дослідження певних наукових проблем, а також систематичну участь у дослідницькій діяльності.

Науково-дослідницька діяльність студентів реалізує низку важливих *завдань*:

- формування наукового світогляду;
- оволодіння методологією і методами наукового дослідження;
- розвиток творчого мислення та індивідуальних здібностей у процесі розв'язання практичних завдань;
- формування навичок самостійної науково-дослідницької діяльності;
- розвиток ініціативи, здатності застосовувати теоретичні знання у практичній роботі;
- включення у процес розв'язання істотних для практичної професійної діяльності наукових проблем;
- постійне оновлення і вдосконалення своїх знань;
- розширення теоретичного кругозору і наукової ерудиції майбутнього фахівця тощо.

Особливістю науково-дослідницької роботи здобувачів у закладі вищої освіти визначається єдність завдань і напрямів навчальної, наукової й виховної роботи, взаємодія всіх форм і методів, що реалізуються в навчальному процесі й позанавчальній діяльності. Упродовж періоду навчання науково-дослідницька діяльність студентів здійснюється у таких напрямках:

- у навчальній діяльності як невід'ємний елемент навчального процесу відповідно до навчальних планів і навчальних програм (обов'язкова для всіх студентів);

- у позанавчальній діяльності у межах студентського науково-творчого товариства, у наукових гуртках, проблемних групах тощо;

- під час проведення науково-організаційних заходів (науково-практичних конференцій, семінарів, конкурсів, олімпіад тощо).

Для ефективної організації й проведення науково-педагогічного дослідження необхідно керуватися основними *принципами*, які визначають підхід до вивчення проблеми, методику добору фактів та способів аналізу (О. Кочетов):

- *принцип цілісного вивчення педагогічного явища і процесу* зобов'язує проводити будь-яке дослідження в єдності з усебічним формуванням особистості й у цілісному навчально-виховному процесі. Реалізація цього принципу передбачає встановлення зв'язку якостей, що вивчаються, з сутнісними сторонами особистості, розкриття різноманітності зовнішніх впливів на їх формування, чітке визначення місця досліджуваного педагогічного явища в цілісному виховному процесі;

- *принцип комплексного використання* методів дослідження обумовлений складністю самого педагогічного процесу, його діалектичністю, оскільки будь-який факт і явище в цьому процесі пов'язані з іншими, мають відкриті й приховані зв'язки, прості й складні залежності, що вимагає урахування зовнішніх впливів при проведенні дослідження за допомогою різноманітних методів, постійної перевірки й уточнення отриманих даних;

- *принцип об'єктивності* вимагає вивчення кожного факту за допомогою різних методів, перевірки, уточнення фактичного матеріалу, співставлення даних свого дослідження з даними інших досліджень, фіксації всіх проявів (позитивних і негативних);

- *принцип єдності вивчення і виховання особистості* обумовлений необхідністю одночасно вирішувати в педагогічному експерименті декілька завдань (вивчати дітей, стимулювати їх самопізнання і самовиховання, аналізувати й узагальнювати результати експериментальної роботи тощо);

▪ *принцип вивчення явища в його зміні й розвитку* передбачає вивчення досліджуваного явища лише у взаємозв'язку з іншими явищами, якостями, процесами, у розвитку і суперечностях;

▪ *принцип історизму* дає змогу досліднику проводити порівняння, аналогії, бачити найбільш суттєві й стійкі зв'язки явища, яке вивчається протягом тривалого проміжку часу, виявити тенденції, зміни в педагогічному процесі, показати вплив практики на розвиток ідеї;

▪ *принцип поєднання наукової сміливості з обережністю, виваженістю* є надзвичайно актуальним у педагогічному дослідженні, тому що його учасниками є діти, й помилки тут неприпустимі;

▪ *принцип глибинного розгляду проблеми* означає, що суттєве можна відшукати тільки за умови заглиблення в діалектику явища, яке вивчається.

Це зумовлює наступність методів і форм у процесі навчання від першого до четвертого курсу, під час вивчення різних дисциплін, поступове зростання обсягу і складності набутих студентами знань, умінь і навичок у процесі виконання ними дослідницьких завдань. Відповідно до навчальних планів і програм дисциплін загальної та професійної підготовки кожен здобувач повинен оволодіти процесом наукового пізнання, виконуючи протягом усього періоду навчання завдання, які поступово ускладнюються і поглиблюються.

Отже, організація науково-дослідницької роботи студентів є важливим чинником підвищення ефективності професійної підготовки майбутнього фахівця, оскільки передбачає індивідуалізацію навчання, реалізацію особистісно орієнтованого підходу в процесі навчання, розширює обсяг знань, умінь і навичок здобувачів освіти, розвиває активність, ініціативу, допитливість, творче мислення, креативність, спонукає до самостійних пошуків.

1. 2. Структура та етапи науково-дослідницької діяльності студентів у процесі виконання курсової роботи

Зміст, структура і характер науково-дослідницької роботи студентів забезпечує послідовність її засобів і форм відповідно до логіки і послідовності навчального процесу та визначається:

- проблематикою науково-дослідної й науково-методичної діяльності кафедр, факультетів, закладу вищої освіти загалом;
- тематикою досліджень, яку здійснюють кафедри та викладачі кафедр у творчій співпраці із виробництвом;
- умовами дослідницької роботи студентів, наявністю бази дослідження, можливостей доступу до потрібної наукової інформації, наявністю комп'ютерних засобів, компетентним науковим керівництвом.

Структура дослідження повинна вмещувати такі основні компоненти: обґрунтування актуальності й доцільності дослідження конкретної теми; визначення об'єкта, предмета, мети, гіпотези, завдань дослідження; зазначення теоретичних основ дослідження; виділення новизни, теоретичного і практичного значення проведеного дослідження. Між указаними компонентами має простежуватися тісний логічний зв'язок.

Науково-педагогічне дослідження має бути логічним, послідовним, спрямованим на розв'язання окремих теоретичних завдань, що виокремлюються в системі загальних наукових проблем. Воно включає вивчення теоретичних та практичних аспектів теми, обґрунтування наукових засобів для вирішення поставлених завдань; експериментальну перевірку гіпотез і умов розв'язання окремих завдань; розробку педагогічних рекомендацій для впровадження результатів дослідження в практику.

Етапами науково-дослідницької діяльності студентів є:

- вибір *теми дослідження* (обґрунтування, визначення її актуальності та новизни), що повинна бути пов'язана з основними напрямками розвитку галузі, наукової діяльності кафедри, науковими дослідженнями, які проводять у закладі вищої освіти, повинна відповідати профілю навчання та можливостям її розроблення безпосередньо в навчальному закладі;

- постановка *мети дослідження*, розробка *завдань дослідження*, які потрібно вирішити у процесі наукового пошуку;

- самостійний добір *наукових джерел* (книг, підручників, статей), офіційних документів з теми відповідно до питань, які розглядаються в науковій роботі;

- складання *плану* науково-дослідницької роботи у межах поставлених завдань;

- визначення *гіпотези* (наукового припущення, передбачення, яке пояснює конкретні явища, процеси, причини, які зумовили певні наслідки);

- визначення *методів дослідження*;

- *систематизація* опрацьованого матеріалу за планом роботи, аналіз наукових праць, джерел, практичного досвіду, узагальнення тощо;

- *статистична обробка* отриманих у процесі експериментальної роботи матеріалів (встановлення кількісних і якісних даних, які надають комплексну характеристику досліджуваному явищу/процесу/тощо);

- *редагування та оформлення результатів дослідження* (систематизація, узагальнення, літературне редагування, формулювання висновків).

В основу науково-дослідницької роботи під час виконання курсового дослідження може бути покладений досвід проведення студентами навчального дослідження, який набувається у межах вивчення навчальних дисциплін. Технологія здійснення навчального дослідження включає такі етапи: перший – етап пошуку інформації та аналізу проблеми; другий – етап проведення навчального дослідження; третій – узагальнення результатів навчально-дослідної роботи. Зміст роботи студента у процесі здійснення навчального дослідження є таким (див. табл. 1).

Зміст роботи студента-дослідника у процесі здійснення навчального дослідження

Назва етапу	Зміст діяльності студента-дослідника
Пошуку інформації та аналізу проблеми	<ul style="list-style-type: none"> - знайомство з інформаційними джерелами; - виявлення та формулювання можливої проблеми; - пошук та аналіз інформації щодо досліджуваної проблеми; - формулювання можливих гіпотез вирішення проблеми і вибір остаточного варіанту
Проведення навчального дослідження	<ul style="list-style-type: none"> - розробка плану навчального дослідження; - вибір методів, методик проведення навчального дослідження та їх практичне застосування; - обробка, аналіз та узагальнення отриманих результатів; - вибір способів, форм, методів засобів поліпшення отриманих результатів; - підготовка наукового повідомлення з досліджуваної проблеми
Узагальнення результатів навчально-дослідної роботи	<ul style="list-style-type: none"> - написання наукової статті, виступ на конференції; - публікація наукових матеріалів.

Курсова робота є самостійним науково-емпіричним дослідженням, що систематизує та поглиблює знання й уміння студента з окремих фахових дисциплін, виявляє їх наукові інтереси та здібності.

Під час виконання курсової роботи студенти здійснюють пошук шляхів вирішення педагогічної проблеми, використовуючи методи творчої переробки, узагальнення, систематизації набутих знань з педагогіки і суміжних дисциплін, а також вивчення передового педагогічного досвіду. Тому курсове дослідження передбачає глибше, порівняно з рефератом, вивчення конкретної наукової проблеми. Виходячи з цього, *метою* виконання курсової роботи є:

- поглиблення знань з актуальних проблем конкретної галузі науки;

- подальший розвиток умінь самостійного критичного опрацювання наукових джерел;
- формування дослідницьких умінь;
- стимулювання до самостійного наукового пошуку;
- розвиток умінь аналізувати передовий досвід та узагальнювати власні спостереження;
- формування вмій практичної реалізації результатів дослідження визначеної проблеми в самостійно виконаних розробках.

Курсова робота повинна мати високий теоретичний рівень, бути написана на основі ретельного аналізу сучасних психолого-педагогічних праць, а також робіт із суміжних дисциплін та зібраного студентом-дослідником фактичного матеріалу. Напрямок пошукової діяльності за умови виконання курсової роботи може бути різним та мати *реферативний* або *дослідницький* характер.

У курсовій роботі *реферативного* типу послідовно викладаються результати попередніх педагогічних досліджень за обраною темою. Для надання дослідженню творчого характеру необхідні:

- самостійний підхід до аналізу психолого-педагогічних досліджень;
- порівняння різних поглядів на проблему, що розглядається;
- оцінювальні судження з приводу основних теоретичних положень, а не описовий переказ результатів досліджень із запропонованої теми;
- зв'язок із освітньою практикою.

Робота *дослідницького* характеру передбачає організацію, проведення та аналіз експерименту в період педагогічної практики.

1. 3. Методи науково-педагогічного дослідження

У наукових роботах студентів найбільш широко використовуються методи вивчення літератури, спостереження, бесіди, інтерв'ю, вивчення продуктів діяльності школярів, анкетування, тестування, педагогічний експеримент.

Дослідження педагогічної проблеми, як правило, розпочинається з використання *методу вивчення наукової літератури*. Порівняльно-історичний аналіз джерел дозволяє більш різнобічно і глибоко проаналізувати педагогічне явище, спроектувати конкретні заходи з удосконалення навчально-виховного процесу.

Робота з науковою літературою передбачає використання таких *загальнонаукових методів*:

- складання *бібліографії* (перелік джерел, підібраних для роботи над досліджуваною проблемою);
- *анотування* (відображення в короткому записі загального змісту книги чи статті);
- *реферування* (стиглий виклад основного змісту однієї чи декількох робіт, близьких за темою);
- *конспектування* (ведення більш детальних записів, у основі яких лежать головні ідеї й положення роботи).

Вибір методу роботи з літературним джерелом залежить від мети роботи (деякі книги чи статті уважно вивчаються, інші просто прочитуються, треті – лише побіжно переглядаються). Бібліографічні пошуки можна проводити одночасно з читанням запропонованої літератури.

Потрібну літературу можна замовити в інформаційному підрозділі бібліотеки, самостійно шукати у каталогах бібліотек, наукових виданнях. Також слід з'ясувати, у яких періодичних виданнях може бути вміщена потрібна для виконання дослідження інформація, й опрацювати ці джерела. Доцільно проглянути покажчики надрукованих упродовж року статей, які подаються в кінці останнього номера журналу за кожний рік видання.

Наукова інформація у процесі роботи систематизується за розділами. Під час вивчення наукового джерела слід зробити його повний бібліографічний опис, відмітити суттєві моменти чи зробити зауваги.

Метод спостереження характеризується безпосереднім сприйняттям досліджуваних явищ чи процесів у їх цілісності й динаміці. Наукове спостереження повинно проводитися за чітко складеним планом, у якому визначені об'єкти, завдання, час спостереження, тривалість та передбачуваний результат. Визначений метод доцільно використовувати в природних

умовах життя і діяльності учнів. Результати спостережень дають досліднику основу для коректування виховних впливів, проектування подальшого вивчення суб'єктів впливу відповідно до завдань роботи; дозволяють отримати конкретні дані для подальшого їх осмислення і зіставлення із іншими даними.

Опитувальні методи (діагностична бесіда, інтерв'ю, анкета) отримали широке розповсюдження у педагогічному дослідженні внаслідок своєї оперативності, практичності, надійності, ефективності, можливості охоплення великої кількості об'єктів вивчення, отримання величезного матеріалу, який допомагає встановити суттєві тенденції розвитку досліджуваних явищ. Методи опитування дозволяють вивчати факти, події, явища, причини, погляди, оцінки, знання, мотиви.

Діагностична бесіда застосовується як самостійний або додатковий метод дослідження з метою отримання необхідної інформації чи роз'яснення того, що не було зрозумілим при спостереженні. Це складний у використанні метод, який вимагає старанної підготовки. Для успішного застосування треба визначити мету, розробити і продумати програму; виділити об'єкт і предмет розмови; окреслити коло питань, які дозволять виявити сутність явища, що вивчається, назначити місце і час проведення. Ефективність бесіди залежить від уміння створити у спілкуванні сприятливу атмосферу, спостерігати за поведінкою співрозмовника, його мімікою, емоційними реакціями.

Інтерв'ю є різновидом бесіди. Якщо бесіда має характер взаємного обміну інформацією, то в інтерв'ю дослідник, маючи власну точку зору з цього питання, запитує досліджуваного, щоб не впливати на його думку. *Нестандартизоване інтерв'ю* передбачає попередню підготовку запитань дослідником, формулювання і послідовність яких можуть змінитися. У цьому інтерв'ю використовуються відкриті запитання, характер відповідей на які заздалегідь не передбачений. *Стандартизоване інтерв'ю* складається із закритих запитань, що пропонуються у визначеній послідовності й передбачають вибір одного чи декількох варіантів відповідей тільки у запропонованих формулюваннях. У *напівстандартизованому інтерв'ю* ставлять напівзакриті запитання, що пропонують респонденту вибрати один чи декілька варіантів відповідей із

ряду запропонованих, і, в той же час, йому надається можливість висловити власну думку.

Метод анкетування доцільно використовувати для отримання інформації про типовість тих чи інших педагогічних явищ. Результативність анкетування залежить від змісту і структури запропонованих запитань. Тому вони повинні бути зрозумілими, передбачати коротку й однозначну відповідь, виключати підказку в формулюванні запитання, запобігати двоякому розумінню їх змісту, викликати у респондентів інтерес і бажання відповісти.

Метод вивчення результатів діяльності досліджуваних (твори, есе, контрольні роботи, рисунки, творчі вироби тощо) дозволяє робити висновки про доступний для досліджуваних рівень діяльності та процес досягнення поставлених цілей. Отримані результати свідчать про індивідуальні особливості кожного учня, його ставлення до праці, рівень сформованості умінь та навичок у тій чи іншій галузі.

Експериментальна частина у кожній дослідницькій роботі має свою специфіку, з огляду на характер, обсяг і методику її виконання. У дослідницькій роботі з педагогіки можуть застосовуватися різноманітні психологічні, педагогічні, статистичні, математичні та інші методи дослідження.

Характерною рисою *методу експерименту* є заплановані втручання дослідника в явище, яке вивчається, можливість багаторазового його відтворення у різноманітних умовах. Цей метод дозволяє розкласти цілісні педагогічні явища на їх складові, змінюючи та варіюючи умови, в яких ці елементи функціонують. Експериментатор має можливість прослідкувати розвиток окремих сторін і зв'язків, більш чи менш точно фіксувати отримані результати. Таким чином, педагогічний експеримент, з одного боку, виступає як джерело отримання фактів, а з іншого – як елемент соціально-педагогічного перетворення, тобто такої організації життя і діяльності досліджуваних, яка підпорядкована як науково-пізнавальним, так і практичним, виховним цілям.

Експеримент може проходити без порушення природного перебігу навчально-виховного процесу – *природний експеримент*. Якщо будь-які природні умови навчально-виховного процесу змінені в ході експерименту, то він

називається *лабораторним*. За дослідницьким призначенням розрізняють експеримент констатувальний (разовий зріз, який дозволяє виявити стан досліджуваного об'єкта, наприклад, рівня розвитку пізнавального інтересу з біології/математики), перевірний (перевірка передбачень, гіпотези), творчий чи перетворювальний (експериментальна перевірка інновацій у навчальному процесі).

Важливим і відповідальним етапом в експерименті є *аналіз і наукова інтерпретація* зібраних даних. Висновки дослідження повинні бути об'єктивними і відповідати зібраному матеріалу. Необхідно пам'ятати, що не можна робити широких узагальнюючих висновків на основі обмеженого матеріалу дослідження. Для цього необхідний масовий експеримент.

Ефективність проведення експерименту залежить від глибини теоретичного аналізу досліджуваного явища, чіткості формулювання його завдань, попереднього визначення ознак, за якими буде вивчатися явище, наявності критеріїв його оцінки, тривалості експерименту тощо.

У педагогічному експерименті застосовуються, зокрема, такі методи дослідження, як педагогічні спостереження, бесіди, опитування, анкетування тощо. При цьому вирішуються питання:

- встановлення залежності між педагогічними впливами;
- виявлення зв'язку між певною умовою й отриманими педагогічними результатами;
- доведення раціональності певної системи заходів за відповідних умов;
- розкриття причинних зв'язків.

Залежно від мети дослідження педагогічний експеримент може бути констатувальним, формувальним, перевірним. У констатувальному експерименті ставиться за мету з'ясування стану проблеми на практиці, отримання схематичної моделі того явища, яке вивчається. У формувальному експерименті перевіряється висунута гіпотеза шляхом створення нових умов, упровадження нових педагогічних впливів. Для постановки експерименту створюються експериментальні (що працюють за новою методикою, у нових умовах) та контрольна (навчаються за старою методикою) групи. Експериментальна і контрольна

групи мають бути порівнювані за всіма показниками з метою усунення сторонніх впливів.

Застосування в експериментальній частині кількох методик дослідження з метою підтвердження об'єктивності отриманих результатів збагачує дослідницьку роботу.

Математичні методи дослідження дозволяють визначити, наряду з якісними, також кількісні зміни характеристик досліджуваного предмета. В експериментальних роботах використовуються такі найпростіші способи математичної статистики: визначення середньої арифметичної, середнього квадратичного відхилення коефіцієнту варіації, помилки середньої арифметичної, достовірності різниці між двома середніми величинами, кореляції та інші.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ ВИКОНАННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ

2.1. Загальні вимоги до вибору тематики курсових робіт з педагогіки та структура курсової роботи

Загальні вимоги до курсової роботи, організація та порядок виконання, вимоги до структури й оформлення, перевірки та захисту визначено Положенням про курсову роботу здобувачів вищої освіти Житомирського державного університету імені Івана Франка³.

Процедура виконання курсової роботи вміщує *кілька етапів*:

- вибір теми дослідження;
- робота з бібліографічними джерелами: пошук і добір літератури, складання бібліографії щодо обраної теми;
- розробка плану-проспекту дослідницької роботи;
- опрацювання наукової літератури, систематизація результатів аналізу джерел відповідно до складеного плану-проспекту;
- написання тексту курсової роботи, формування висновків і рекомендацій.

Курсова робота має відповідну *структуру*: вступ, два-три розділи, висновки до кожного розділу, висновки до роботи, список використаних джерел, додатки.

Вибір теми – складний і відповідальний етап у підготовці до написання курсової роботи, який за умови свідомого і ретельного підходу найбільше сприяє успішному її виконанню. Тематику курсових робіт пропонує викладач, який консультує студентів. З орієнтовного переліку робіт студент самостійно обирає тему роботи відповідно до своїх наукових і професійних інтересів.

Обираючи тему курсового дослідження, *необхідно*:

- керуватися суспільними потребами в розробці тієї чи іншої проблеми;

³ Положення про курсову роботу здобувачів вищої освіти Житомирського державного університету імені Івана Франка. Режим доступу: https://zu.edu.ua/offic/pro_kursovu.pdf.

- ґрунтуватися на особистих пізнавальних інтересах і можливостях;
- враховувати спеціалізацію, що дозволить провести змістовне наукове дослідження, сформулювати шляхи вирішення педагогічної проблеми;
- враховувати характер трудової діяльності студентів заочної форми навчання, що дозволить пов'язати теоретичні положення з педагогічною практикою;
- поєднувати розробку теми курсової роботи з педагогіки з попередньою науково-дослідницькою діяльністю з суміжних дисциплін.

Обрану тему курсової роботи необхідно узгодити з науковим керівником і затвердити на засіданні кафедри, викладачі якої здійснюють керівництво курсовою роботою здобувача, а також скласти орієнтовний план-графік роботи. Викладач здійснює індивідуальні та колективні консультації для своєчасного виявлення труднощів, що виникають у студентів у процесі самостійної роботи, надає їм відповідну допомогу, контролює перебіг виконання студентом курсової роботи.

У процесі попереднього обговорення обрана тема може бути змінена за погодженням наукового керівника і здобувача освіти. Якщо здобувачеві складно обрати тематику, тему курсової роботи визначає викладач.

Орієнтовна тематика курсових робіт з педагогіки для здобувачів спеціальності 014 Середня освіта (Географія) вміщена в додатку А.2.

Пошук і добір літератури, складання бібліографії щодо обраної теми потрібно починати із відповідних розділів навчальних посібників, енциклопедій і літератури, рекомендованої науковим керівником.

У *плані курсової роботи*, що затверджується перед початком виконання роботи, повинні бути відображені основні питання, які розглядаються у курсовій роботі. Усі питання плану повинні бути чітко і лаконічно сформульовані, мати органічний взаємозв'язок та відображати сутність проблеми. Зміни, які вносяться у зміст і структуру дослідження, рекомендується погоджувати із науковим керівником. Виконане дослідження повинно відповідати певним вимогам, що ставляться до наукових робіт.

Вступ розкриває сутність і стан дослідження, підстави та вихідні дані для розроблення теми, обґрунтування необхідності проведення дослідження. Вступ має такі структурні частини:

- **актуальність теми дослідження**, її теоретичне і практичне значення на сучасному етапі розвитку педагогічного знання;
- **мета і завдання дослідження**;
- **об'єкт дослідження**;
- **предмет дослідження**;
- **методи дослідження**;
- **практичне значення дослідження**;
- **апробація роботи**;
- **публікації**;
- **структура і обсяг роботи**.

Рекомендований обсяг вступу – 2-3 сторінки.

У додатку Ж подано приклад оформлення вступу до курсової роботи.

В **основній частині** виділяються теоретичні та практичні розділи. У *теоретичних* – розкриваються наукові підходи до визначеної проблеми, висвітлюються основні теоретичні положення, подається тлумачення основних понять дослідження на основі аналізу сучасних психолого-педагогічних джерел, а також формулюються авторські висновки з окресленням перспектив подальших дослідницьких пошуків. У практичному розділі надається характеристика розробленої методики дослідження й результатів проведення експерименту; розробки навчально-методичних матеріалів, практичні рекомендації тощо.

Висновки до розділів розміщуються після кожного розділу роботи та зумовлюються її змістом. У **висновках до роботи** підводять підсумки виконаної роботи відповідно до поставлених завдань та окреслюють перспективи її подальшої розробки.

Список використаних джерел містить опрацьовані в процесі роботи джерела. На використані наукові джерела, представлені в бібліографії, в тексті курсової роботи обов'язково здійснюється посилання. Уся наукова література подається в алфавітному порядку і має бути оформлена з урахуванням сучасних вимог до бібліографічного опису. Список використаних джерел має вміщувати переважно новітні видання.

У додатки включають плани роботи, методичні розробки, анкети, фотоматеріали тощо.

2.2. Вимоги до оформлення курсової роботи

Курсова робота виконується **державною мовою**.

Рукопис курсової роботи має бути надрукованим або написаним на одній стороні стандартного аркуша паперу А4 (210×297) кеглем 14 Times New Roman міжрядковим інтервалом 1,5. Кількість рядків на кожному аркуші складає не більше 30, а в рядку повинно бути до 60 знаків (враховуються пробіли між словами і розділові знаки).

Загальний обсяг курсової роботи становить, як правило, 25-30 сторінок без урахування додатків і списку використаних джерел.

Текст роботи друкується з абзацами.

Заголовки і підзаголовки варто друкувати рядковими літерами та відділяти від основного тексту зверху і знизу пробілом в один–три інтервали.

Кожен структурний елемент курсової роботи (вступ, зміст, розділи, висновки до роботи, список використаних джерел, додатки) розпочинається з нової сторінки. *Заголовки структурних частин курсової роботи* “ЗМІСТ”, “ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ”, “ВСТУП”, “РОЗДІЛ”, “ВИСНОВКИ”, “СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ”, “ДОДАТКИ” друкуються великими літерами і розміщуються у центрі сторінки. Заголовки підрозділів друкують малими літерами жирним шрифтом (крім першої великої) з абзацу. Укінці заголовка крапку не ставлять. Якщо заголовок містить два або більше речень, їх розділяють крапкою. Відстань між заголовком і текстом складає 3-4 інтервали.

Нумерують роботу з першої сторінки, якою вважається титульний аркуш, однак номер на титульній сторінці не ставлять. Нумери сторінок ставлять у верхньому правому куті сторінки.

Розмір полів на всіх аркушах повинен бути однаковим (зліва – 30 мм, зверху – 20 мм, знизу – 20 мм, справа – 10 мм).

Титульний аркуш оформляється чітким шрифтом чорного кольору і не містить рамок, інших елементів декору (додаток В).

На першій сторінці подається *зміст* роботи (додаток Д).

Використовуються літературні джерела останніх років (25-30 позицій), представлені в фондах бібліотеки університету, у вітчизняних і зарубіжних наукових бібліотеках. Якщо використовується інтернет-ресурс, вказується режим доступу до джерела.

У наукових роботах із педагогіки широко використовуються *цитати із психолого-педагогічних та історичних творів, державних документів* у галузі освіти для підтвердження власних положень і висновків. Текст цитати повинен точно відповідати джерелу (не можна виривати слова і речення із контексту). Цитування здійснюється за першоджерелом і лише в окремих випадках – із творів іншого автора. Якщо речення цитується не повністю, то замість пропущених слів на початку, в середині й у кінці цитати ставиться багатокрапка. Цитати, подані в середині основного тексту, беруться в лапки.

У дослідженнях із педагогіки велике місце займають *цифри, факти, документи*, які студент використовує для доказів, обґрунтування, аргументації своєї позиції, критики інших точок зору. У всіх випадках необхідно навести джерела використаних відомостей, тому в тексті, де згадуються вказані вище матеріали, ставиться знак виноски. Якщо бібліографічні посилання подаються в кінці курсової роботи, то в тексті в квадратних дужках ставиться номер джерела, під яким у списку літератури подається його назва, і сторінки, наприклад: [5, с.16] або [21, с.7-8].

Бібліографія в кінці роботи має бути подана за алфавітом. У бібліографії вказуються усі використані джерела, а не тільки ті, які цитуються. Бібліографічні посилання ставляться внизу сторінки чи в кінці курсової роботи і повинні бути правильно оформлені (додаток А). Посилання на архівні документи треба розпочинати з назви архіву, фонду, опису, номеру одиниці зберігання і сторінки.

У курсовій роботі доцільно використовувати *таблиці, графіки, формули* для наочного подання результатів експериментальної роботи. *Рисунки і таблиці* подають у роботі безпосередньо після першого згадування про них на цій же

сторінці або наступній, якщо обсяг сторінки не дозволяє розмістити їх повністю або частково.

Рисунки і таблиці нумерують послідовно в межах кожного розділу основної частини й відповідно позначають: Рис. 1.1 (перший рисунок першого розділу), Рис. 2.2 (другий рисунок другого розділу).

Таблиці нумерують послідовно у межах розділу. У правому верхньому куті над відповідним заголовком таблиці розміщують напис “Таблиця” із зазначенням її номера (Наприклад, “Таблиця 1.1” (перша таблиця першого розділу)). При перенесенні частини таблиці на іншу сторінку над перенесеною частиною угорі пишеться: “Продовження табл. 1.1”.

Формули в роботі нумерують у межах розділу і позначають нумерацію відповідно до рисунків та таблиць.

До змісту курсової роботи доцільно вміщувати додатки.

Додатки розміщують після списку використаних джерел у порядку появи посилань на них у тексті роботи. Додаток позначається послідовно літерами алфавіту, за винятком Г, Є, І, Ї, Й, О, Ч, Б. Додаток повинен мати заголовок.

Кожен додаток розміщується на новій сторінці. У **додатки** доцільно включити додатковий матеріал, необхідний потрібний для більш повного сприйняття роботи:

- формули і розрахунки;
- таблиці допоміжних цифрових даних;
- інструкції та методики, опис алгоритмів і програм вирішення задач, які розроблені в процесі виконання роботи;
- конспекти уроків і виховних заходів;
- зміст тренінгових занять та інструкції щодо їх проведення;
- законодавчі акти та нормативні положення, які використовуються для реалізації завдань дослідження;
- ілюстрації допоміжного характеру тощо.

2.3. Типові помилки та критерії оцінювання курсової роботи

Відповідно до визначених вимог курсова робота подається на *перевірку* науковому керівнику за два тижні до зазначеного терміну захисту. Науковий керівник готує відгук на курсову роботу, в якому зазначає позитивні аспекти роботи і її недоліки.

З-поміж *типових недоліків* курсових робіт, як правило, виокремлюють:

- недостатнє використання сучасних психолого-педагогічних досліджень, як наслідок – неглибоке відображення теоретичних питань;
- недостатня ретельність у відтворенні посилань у тексті роботи;
- відсутність або недостатня достовірність результатів експериментальної роботи;
- недостатній зв'язок із педагогічною практикою;
- допущення помилок в оформленні дослідження;
- відсутність висновків або їх зв'язку з розділами чи поставленими завданнями тощо.

До захисту не може бути допущено роботу, в якій зафіксовані істотні недоліки. У такому випадку необхідно звернутися до наукового керівника, щоб одержати рекомендації для усунення виявлених недоліків. Доопрацьовану курсову роботу студент подає науковому керівникові для повторного рецензування. Попередня рецензія також додається. Ті здобувачі, чий курсові роботи не були допущені до захисту, отримують оцінку „незадовільно”.

Курсова робота, що відповідає вище зазначеним вимогам, допускається до захисту. За час, який залишився до захисту, необхідно ознайомитися з рецензією наукового керівника й усунути відзначені недоліки. Якщо попередня оцінка курсової роботи позитивна, то її не подають для повторного рецензування після усунення недоліків.

Критеріями оцінювання науково-дослідницької роботи є:

- актуальність теми дослідження, обґрунтованість її вибору;
- самостійність у пошуку, вивченні наукової та методичної літератури з досліджуваної проблеми;
- критичний аналіз наукових джерел;

- розкриття різних суб'єктивних поглядів та власного ставлення до них;
- глибина теоретичного аналізу досліджуваної теми;
- адекватність обраних методів дослідження його меті;
- відповідність змісту роботи темі дослідження;
- грамотність у побудові педагогічного експерименту та інтерпретація отриманих даних;
- наявність конкретних висновків і пропозицій, їх узгодженість із завданнями дослідження;
- практична значущість курсової роботи;
- дотримання вимог щодо технічного та естетичного оформлення роботи й орфографічного стандарту.

Оцінювання курсової роботи здійснюється за національною та 100-бальною шкалою:

„відмінно” ставлять за повної відповідності визначеним критеріям роботи;

„добре” – за наявності незначних недоліків у виконанні теоретичних і практичних завдань роботи та її оформленні;

„задовільно” – за наявності істотних недоліків у виконанні теоретичної та практичної частини роботи, окремих недоліків у її оформленні;

„незадовільно” – за повної невідповідності вимог щодо обсягу, оформлення та викладу змісту роботи.

Детальний опис критеріїв оцінювання курсової роботи подано в Положенні про курсову роботу здобувачів вищої освіти Житомирського державного університету імені Івана Франка⁴.

Курсове дослідження сприяє розширенню науково-теоретичного кругозору студента із обраної проблеми, вдосконалює уміння самостійного вивчення літератури та аналізу педагогічного досвіду, сприяє засвоєнню методики проведення психолого-педагогічного експерименту та формулювання висновків, пошуку шляхів вирішення проблеми та їх реалізації в практичній діяльності під час педагогічної практики, науковому та структурному оформленню дослідження.

⁴ Положення про курсову роботу здобувачів вищої освіти Житомирського державного університету імені Івана Франка. Режим доступу: https://zu.edu.ua/offic/pro_kursovnu.pdf

РОЗДІЛ 3 ПІДГОТОВКА І ПРОЦЕДУРА ЗАХИСТУ КУРСОВОЇ РОБОТИ

3.1. Організація захисту курсової роботи

Захист курсової роботи має за мету перевірити рівень самостійності виконання роботи, тобто глибину розуміння студентом матеріалу теми, здатність обґрунтувати рекомендації та висновки, подані в роботі.

Захист *курскових робіт* відбувається за встановленим графіком та проводиться перед студентами академічної групи й за участю керівника курсової роботи та членів комісії (на захист можуть бути запрошені викладачі кафедри та студенти інших груп).

Захист курсових робіт проводиться в присутності комісії у складі не менше трьох викладачів кафедри педагогіки або суміжних дисциплін. На захисті мають право бути присутніми представники деканату, громадських організацій і студенти інших курсів і спеціалізацій.

Процесуальна сторона захисту курсових робіт: голова комісії представляє студентам і присутнім членів комісії, оголошує тему курсової роботи, яка захищається, попередню оцінку і надає слово студенту – автору роботи.

Захист курсової роботи передбачає виступ дослідника (мета і завдання курсового дослідження, предмет, об'єкт, методи дослідження, основні положення проблеми, сформульовані висновки) та розгорнуту співбесіду з питань, що знайшли відображення і мають безпосереднє відношення до цієї проблеми. Для підвищення інтересу й активності студентів у обговоренні сучасних проблем навчання та виховання учнів захист курсових робіт може проводитися не в академічних, а в творчих науково-дослідних групах. Особливу увагу необхідно звернути на практичну частину роботи: отримані результати виконання дослідницького завдання або методичні розробки. Виступ завершується формулюванням висновків. Студенти, які виступили на науково-практичній конференції з доповіддю з досліджуваної проблеми, можуть звільнитися науковим керівником від офіційного захисту курсового дослідження.

3.2. Процедура захисту курсової роботи

Процедура захисту курсової роботи включає такі дії:

- 1) Доповідь студента про зміст виконаної роботи.
- 2) Запитання до виконавця роботи.
- 3) Відповіді студента на запитання.
- 4) Оголошення рецензії/відгуку наукового керівника або його виступ.
- 5) Відповіді студента на зауваження та побажання членів комісії із захисту, керівника та рецензента.
- 6) Рішення керівника курсової роботи щодо оцінки.

Порядок захисту курсової роботи

Студент готує до захисту доповідь та ілюстративний матеріал (таблиці, графіки, діаграми, рисунки). Тривалість доповіді не повинна перевищувати 7-10 хвилин, що еквівалентно 2-4 сторінкам машинописного тексту.

У разі використання слайдів мультимедійної презентації треба переконатися у наявності проектора, екрана, можливості затемнення, доступних джерел електричного струму, мультимедійної апаратури та пам'ятати про специфіку підготовки та застосування цього методу презентації.

Захист роботи розпочинається з доповіді, в якій студент має розкрити: актуальність теми; окреслити об'єкт, предмет, мету, завдання дослідження, зміст проведеної роботи та висновки.

Доповідь виступу має бути чітко структурованою й висвітлювати найважливіші аспекти дослідницької роботи. Виступ вміщує тези основних положень дослідницької роботи і полягає в читанні попередньо підготовленого матеріалу. Виголошення доповіді потрібно грамотно інтонувати, здійснювати логічні наголоси.

Виступ має узгоджуватися із слайдами презентації чи схемами, таблицями, іншим ілюстративним матеріалом, який студент підготував до захисту.

Орієнтовна структура доповіді:

- 1) Виголошення теми дослідження, обґрунтування її актуальності та ступеня наукової розробки.
- 2) Формулювання наукового апарату дослідження.
- 3) Коротка характеристика розділів роботи.
- 4) Оголошення висновків до роботи.

Можливий інший варіант структури доповіді:

- 1) Оголошення теми дослідження, обґрунтування її актуальності та ступеня наукової розробки.
- 2) Формулювання наукового апарату дослідження.
- 3) Виголошення послідовно поставленого завдання й результату виконання цього завдання.

Завершуючи доповідь, студент має відзначити, які його розробки та висновки впроваджені практично або плануються до впровадження.

Після закінчення доповіді студентів ставлять запитання, на які він повинен дати обґрунтовану відповідь.

Виступ оцінюють не лише за критеріями змісту, але й за компетентністю виступаючого. Помилки, неточності в доповіді, нездатність відповісти на запитання слухачів можуть впливати на загальну оцінку роботи.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Антонова О.Є. Методика навчання педагогічно обдарованих студентів у процесі вивчення дисциплін педагогічного циклу. *Професійна педагогічна освіта: інноваційні технології та методики*: монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. С. 330-355.
2. *Бюлетень ВАК України*. 2007. № 6 (зміни у № 3, 2008).
3. Вітвицька С.С. *Основи педагогіки вищої школи*: підруч. Київ: Центр навч. літ-ри, 2006. 304 с.
4. Гончаренко С.У. *Педагогічні дослідження. Методологічні поради молодим науковцям*. К.: Вінниця, 2008. 278 с.
5. Гуревич Р.С., Сидоренко В.Д., Кадемія М.Ю. *Як підготувати і захистити дипломну роботу?* (для студ. пед. вищих навч. закл.). Вінниця ТОВ «Планер», 2010 80 с.
6. *Довідник здобувача наукового ступеня*: Зб. норм. док. та інформ. матеріалів з питань атестат. наук. кадрів вищої кваліфікації / упоряд. Ю.І. Цеков; за ред. В.Д. Бондаренка. 5-е вид., випр. і допов. Київ : Ред. «Бюл. Вищої атестат. коміс. України»: Вид-во «Толока», 2011. 56 с.
7. *ДСТУ ГОСТ 7.1–2006. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання : чинний з 2007-07-01*. Київ: Держспоживстандарт України, 2007. 47 с.
8. Єремеева В.М. *Технологія вивчення теорії та методики виховання*: метод. посібник для викладачів та студентів вищ. пед. навч. закл. Житомир: Житомир. держ. пед. ун-т, 2003. 104 с.
9. Кловак Г.Т. *Основи педагогічних досліджень*: навч. посіб. для вищ. пед. навч. закл. Чернігів, 2003. 260 с.
10. Ковальчук В. В. *Основи наукових досліджень* : навч. посіб. Київ: Слово, 2009. 240 с.
11. Кудіна В. В., Соловей М. І. , Спіцин Є. С. *Педагогіка вищої школи*. 2-ге вид., допов. і переробл. Київ: Ленвіт, 2007. 194 с.
12. *Методика організації науково-педагогічних досліджень студентів*: метод. посібник / укл. : О. Є. Антонова, В. М. Єремеева, Н. М. Мирончук. Житомир, 2018. 76 с.
13. *Методичні рекомендації до написання курсових робіт з педагогіки [для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальностей: 015 “Професійна освіта” (Дизайн), 014 “Середня освіта (Образотворче мистецтво)”, 014 “Середня освіта*

(Музичне мистецтво)” / Уклад.: О. Є. Антонова, Н. М. Мирончук, Н.П. Бірук. Житомир, 2021. 43 с.

14. Мирончук Н.М. Підготовка майбутніх учителів до практичної виховної діяльності у процесі вивчення курсу „Теорія і методика виховної роботи”. *Професійна педагогічна освіта: становлення і розвиток педагогічного знання* : монографія / за ред. проф. О.А. Дубасенюк. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. 444 с.

15. Мокін Б. І., Мокін О. Б. *Методологія та організація наукових досліджень*: навчальний посібник. Вінниця: ВНТУ, 2014. 180 с.

16. Музика О. Л. *Курсові роботи з психології: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.* Житомир, 2007. 104 с.

17. Палеха Ю. І., Леміш Н. О. *Основи науково-дослідної роботи*: навч. посібник. Київ: Вид. Ліра-К, 2013. 336 с.

18. Підлужна Г. В. *Методичні рекомендації до написання курсових і магістерських робіт з методики навчання української мови*. Житомир: Волинь, 2014. 116 с.

19. *Практикум з педагогіки*: навч. посібн. / за ред. О.А. Дубасенюк. [3-тє вид., доп. і перероб.]. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2017.

20. Сидорчук Н.Г. До питання про організацію науково-дослідної роботи студентів педагогічних навчальних закладів. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*: зб. наук. пр. у 2-х част. Ч.-2. Київ-Вінниця: ДОВ Вінниця, 2002. С. 408-413.

21. *Сучасні проблеми освіти і виховання школярів*” / за ред. Н.М. Мирончук. Житомир, 2011. 180 с.

22. Шквир О.Л., Дудчак Г. І. *Опорно-інструктивні матеріали до написання та захисту курсових і дипломних робіт в умовах ступеневої освіти*. Хмельницький : ХГПА, 2012. 39 с.

23. Юринець В. Є. *Методологія наукових досліджень*: навч. посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2011. 178 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Тематика курсових робіт з педагогіки для здобувачів спеціальності 014 Середня освіта (Географія)

1. Реалізація принципу партнерства на уроках географії / у позаурочній діяльності з географії.
2. Методи підвищення мотивації учнів у процесі вивчення географії.
3. Методи активізації пізнавальної діяльності учнів на уроках географії.
4. Проектна діяльність як засіб формування компетентностей учнів у процесі вивчення географії.
5. Метод проєктів на уроках географії як засіб формування творчої активності учнів.
6. Навчальна екскурсія як форма активізації пізнавальної діяльності учнів.
7. Організація та методика проведення позаурочної та позакласної роботи з географії у старшій школі.
8. Природні ландшафти як засоби естетичного виховання учнів.
9. Методи підвищення мотивації учнів у процесі вивчення краєзнавчого матеріалу.
10. Використання принципу наочності у процесі викладання географії.
11. Формування екологічного мислення учнів у процесі проведення екскурсій.
12. Інтерактивні методи організації діяльності суб'єктів навчання на уроках географії.
13. Методи перевірки та оцінювання досягнень учнів на уроках географії.
14. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі вивчення географії.

15. Впровадження інтерактивного навчання як засобу формування компетентностей в учнів у процесі вивчення географії.

16. Розвиток пізнавальної активності учнів засобами краєзнавчо-пошукової діяльності.

17. Система роботи класного керівника з формування екологічної культури учнів.

18. Формування екологічної культури учнів у процесі краєзнавчої роботи.

19. Дистанційне навчання як засіб розвитку самостійної пізнавальної діяльності учнів.

20. Інтегрований урок як форма організації навчальної роботи школярів.

21. Система роботи класного керівника з формування моральної культури учнів.

22. Формування патріотичних почуттів учнів у процесі позакласної роботи з географії.

23. Розвиток творчих здібностей учнів засобами гурткової роботи з географії.

24. Педагогічні умови реалізації особистісно орієнтованого навчання у процесі вивчення географії.

25. Система роботи класного керівника з національно-патріотичного виховання учнів.

26. Розвивально-виховний потенціал проблемних ситуацій у процесі вивчення географії.

27. Формування навичок самоконтролю учнів у процесі вивчення географії.

28. Педагогічна творчість учителя географії як умова становлення професійної майстерності.

29. Форми і методи педагогічної підтримки здобувача освіти в розвитку його індивідуальності.

30. Шляхи, форми, засоби формування пізнавального інтересу в здобувачів освіти у процесі навчання.

31. Система профорієнтаційної роботи вчителя зі старшокласниками.

32. Розвиток креативних здібностей учнів засобами інтелектуальних ігор на уроках географії.

33. Формування комунікативних умінь учнів на уроках географії засобами імітаційно-ігрових технологій навчання.

34. Індивідуальні завдання як спосіб підвищення міцності знань учнів.

35. Розвиток емоційного інтелекту як основи формування позитивного ставлення учнів до навчання.

36. Розвиток творчих здібностей учнів у процесі використання активних методів навчання на уроках географії.

37. Формування творчої активності учнів засобами інноваційних технологій.

38. Комунікативні ситуації на уроках географії як засіб розвитку культури мовлення учнів.

39. Моделювання проблемних ситуацій на уроці географії як засіб розвитку творчої уяви учнів.

40. Активні методи навчання на уроках географії як засіб формування пізнавальних інтересів учнів.

41. Комп'ютерне навчання як засіб підвищення якості знань учнів на уроках.

42. Роль проблемного навчання у формуванні творчих здібностей школярів.

43. Вплив стилів педагогічного спілкування на навчальну діяльність учнів.

44. Система роботи вчителя з обдарованою дитиною.

45. Компетентнісний підхід у сучасній системі навчання учнів.

46. Формування творчої активності учнів засобами позакласної роботи з предмету.

47. Формування інтелектуальних умінь учнів у процесі навчання.

48. Організація самостійної роботи учнів на уроках географії.

49. Портфоліо як засіб організації контролю та оцінювання навчальної діяльності учнів на уроках географії.

50. Реалізація дидактичних принципів на уроці як основа активізації пізнавальної діяльності учнів.

51. Особистісно-орієнтована технологія навчання як засіб підвищення якості знань учнів.

52. Використання нестандартних уроків як засіб формування пізнавального інтересу учнів.

53. Формування в учнів умінь і навичок самоконтролю у процесі навчання.

Додаток Б

Вимоги до бібліографічного опису використаних джерел

Характеристика джерела	Приклад оформлення
Книги: Один автор	<i>Антология педагогической мысли Украинской ССР / сост. Н. П. Калениченко. Москва: Педагогика, 1988. 640 с.</i> <i>Миرونчук Н.М. Культура міжособистісних взаємин старших підлітків: теоретичні та методичні основи формування: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2010. 184 с.</i>
Два автори	<i>Падалка О.С., Нісімчук А.С. Дидактико-технологічна підготовка магістрів: теоретичний аспект: монографія. Луцьк: Вид-во "Волинська обл. друкарня", 2004. Кн. 1. 170 с.</i>
Три автори	<i>Бродовська В.Й., Грушевський В.О., Патрик І.П. Тлумачний російсько-український словник психологічних термінів: словник. Київ: ВД "Професіонал", 2007. 512 с.</i>
Чотири автори	<i>Курлянд З. Н., Осипова Т. Ю., Гурін Р. С. та ін. Теорія і методика професійної освіти: навч. посіб. Київ: Знання, 2012. 390 с.</i>
П'ять і більше авторів	<i>Бондар Т.В., Карпенко О. Г. та ін. Формування здорового способу життя молоді: навч.-метод. посіб. для працівників соц. служб для сім'ї, дітей та молоді. Київ: Укр. ін-т соц. дослідж., 2005. 115 с.</i>
Без автора	<i>Синергетика економічних систем: навч. посіб. / Грабар І.Г., Ходаківський Є.І., Вознюк О.В. та ін. Житомир, 2003. 244 с.</i>
Багатотомний документ	<i>Реабілітовані історією. Житомирська область: [у 7 т.]. Житомир: Полісся, 2006. Кн. 1. / ред.: Синявська І. М. (голова) та ін. 2006. 721 с.</i>
Матеріали конференцій,	<i>Теорія і практика організації та самоорганізації суб'єктів освітньої діяльності в</i>

Характеристика джерела	Приклад оформлення
з'їздів, збірники наукових праць	<p><i>розвивально-виховному середовищі навчального закладу: зб. наук. праць / за ред. Н.М.Мирончук. Житомир: ФОП Левковець Н.М., 2017. 88 с.</i></p> <p><i>Митець – культура – виміри часу: Міжнародні наукові читання 2017 року в Музеї Бориса Лятошинського в Житомирі : зб. статей / ред.-упоряд. І.Є.Копоть. Житомир: Вид. О.О. Євенок, 2017. 360 с.</i></p> <p><i>Сучасні проблеми розробки і впровадження системи моніторингу якості освітньо-виховного процесу: теоретичні основи, досвід, перспективи: тези Всеукраїнськ. науково-практичн. конф. (КЗ "Житомирський обласний ліцей-інтернат для обдарованих дітей Житомирської обл. ради, 30 березня 2016 року") / за заг. ред. Корінної Л.В. Житомир, 2016. 68 с.</i></p>
Словники	Гончаренко С. У. <i>Український педагогічний словник</i> . Київ : Либідь, 1997. 376 с.
Законодавчі та нормативні документи	<p><i>Державна національна програма "Освіта" ("Україна XXI століття")</i>: затвердж. постановою Кабінету Міністрів України № 896 від 03.11.1993 р.</p> <p><i>Закон України "Про вищу освіту" від 01.07.2014 р.</i> [Електр. ресурс]. Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18</p> <p><i>Національна рамка кваліфікацій / Постанова Кабінету Міністрів України № 1341 від 23 листопада 2011 р.</i> [Електронний ресурс]. Режим доступу: zakon.rada.gov.ua</p>
Стандарти	Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання: ДСТУ ГОСТ 7.1:2006. [Чинний від 2007-07-01]. Київ: Держстандарт України, 2007.
Бібліографічні покажчики	<i>В. О. Сухомлинський. Біобібліографія: 2001 – 2008 рр.</i> / АПН України; Українська асоціація

Характеристика джерела	Приклад оформлення
	Василя Сухомлинського; Державна науково-педагогічна бібліотека України ім. В. О. Сухомлинського / упор. Л. М. Заліток, наук. ред. П. І. Рогова, наук. консультант О.В.Сухомлинська. Київ, 2008. 196 с.
Дисертації	Вітвицька С. С. <i>Теоретичні і методичні засади педагогічної підготовки магістрів в умовах ступеневої освіти: дис. ... доктора пед. наук: Житомир, 2011. 598 с.</i>
Автореферати дисертацій	Павелків К.М. <i>Формування рефлексивної культури у процесі професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів-філологів: автореф. ... канд. пед. наук. Одеса, 2011. 20 с.</i>
Частина книги, періодичного, продовжуваного видання	Мирончук Н. М. Особливості адаптації студентів вищих навчальних закладів до змінених умов життєдіяльності. <i>Нові технології навчання</i> . 2013. Вип. 79. С. 82-85. Квас В. М. Психолого-педагогічний супровід як умова модернізації самостійної роботи студентів. <i>Вісник Черкаського університету. Серія "Педагогічні науки"</i> . 2011. Вип. 206. С. 64–68.
Електронні ресурси	Федоров А. О., Пенюк В. О. <i>Про деякі елементи діагностики ефективності роботи викладача у вузі</i> [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://int-konf.org/konf022015/1008-k-h-n-docent-fedorov-a-o-penyuk-v-o-pro-deyak-elementi-dagnostiki-efektivnost-roboti-vikladacha-u-vuz.html <i>Сучасна українська освіта в контексті перспектив світового розвитку</i> [Електр. ресурс]. Режим доступу: http://www.google.com.ua/search?sourceid=chrome&ie=UTF-8&q

Додаток В
**Слова-маркери для викладення змісту, опису результатів,
 висновків дослідницької роботи**

Акцентовано (<i>увагу на</i>)	Зафіксовано
Апробовано <i>підхід</i>	Здійснено
Аргументовано, що	Знайдено
Вдосконалено	Зосереджено увагу
Вивчено <i>вплив</i>	Зроблено висновок
Виділено <i>операції</i>	З'ясовано
Визначено <i>методику, перспективи, шляхи, складові, умови, орієнтацію...</i>	Модифіковано
Викладено <i>заходи, аспекти, авторську інтерпретацію, схему, методику...</i>	На основі аналізу
Виконано <i>порівняльний аналіз</i>	На конкретних прикладах На основі узагальнення
Використано <i>документи, акти...</i>	На підставі теоретико-емпіричних досліджень проаналізовано
Вирішено <i>проблему</i>	Наведено
Висвітлено <i>питання, проблеми, досвід, роль...</i>	Надано оцінку
Висновки дослідження <i>про можна використовувати у ... при...</i>	Обговорено <i>необхідність, неможливість, принципи роботи</i>
Висунуто <i>пропозиції</i>	Обрано метод
Виходячи з цього,	Обумовлено
Виявлено <i>чинники</i>	Представлено
Відмічено	Продемонстровано
Віднайдено <i>матеріали</i>	Прослідковано
Відображено	Простежено <i>проблеми, методи...</i>
Впродовж	Реалізовано <i>методику</i>
Враховано	Рекомендовано
Встановлено <i>можливість</i>	Оцінено
Визначено <i>критерії...</i>	Розглянуто <i>особливості,</i>

	<i>підходи...</i>
Доведено <i>ефективність...</i>	Розкрито <i>зміст, сутність поняття...</i>
Дозволено	Розроблено
Досліджено <i>вплив, властивості</i>	Синтезовано
Досягнуто	Систематизовано
За результатами спостережень	Створено
Задокументовано	Сформовано
Залежно	У ході експерименту обґрунтовано
Запропоновано <i>заходи щодо...</i>	Установлено <i>тенденції</i>
	Уточнено <i>сутність поняття</i>

Додаток Д
Зразок оформлення титульного аркуша курсової роботи

Міністерство освіти і науки України
Житомирський державний університет імені Івана Франка
Кафедра професійно-педагогічної, спеціальної освіти,
андрагогіки та управління

КУРСОВА РОБОТА

з _____
назва курсової роботи відповідно до навчального плану

на тему:

Тема курсової роботи, Time New Roman, 16, напівжирний

Реєстраційний № _____

Дата здачі _____

Здобувача вищої освіти

_____ курсу _____ групи
_____ форми навчання
спеціальності _____

(ППЗ здобувача вищої освіти)

Науковий керівник

(вчене звання, науковий ступінь, ім'я та прізвище)

Оцінка

Національна шкала _____

Кількість балів: _____ ЄКТС _____

Члени комісії:

підпис

ППЗ

підпис

ППЗ

підпис

ППЗ

Житомир – 20__

Додаток Е
Приклад оформлення змісту курсової роботи

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ УЧНІВ ..	6
1.1. Історико-педагогічний аспект проблеми розвитку пізнавальної активності учнів.....	6
1.2. Сутність та зміст пізнавальної активності школярів	10
1.3. Особливості розвитку пізнавальних інтересів учнів підліткового віку.....	14
Висновки до розділу 1.....	18
РОЗДІЛ 2. ЗМІСТ, ФОРМИ І МЕТОДИ ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ УЧНІВ 7-8 КЛАСІВ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ	19
2.1. Аналіз пізнавальної активності учнів 7-8 класів на уроках географії	19
2.2. Зміст, форми та методи роботи вчителя з формування пізнавальної активності учнів на уроках географії.....	22
2.3. Географічний майданчик як засіб формування пізнавальної активності учнів на уроках географії.....	26
Висновки до розділу 2.....	29
ВИСНОВКИ	30
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	32
ДОДАТКИ	35

Додаток Ж

Приклад оформлення вступу курсової роботи з теми «Розвиток професійної рефлексії у педагогів закладу освіти»

ВСТУП

Актуальність дослідження. Зміни в економічній, політичній сферах сучасного суспільства актуалізують освіти людини, здатної жити й активно діяти в сучасних реаліях. Саме педагог, який цілеспрямовано, системно саморозвивається, самонавчається, систематично підвищує рівень професійної кваліфікації, здатний допомогти дитині стати повноцінним членом сучасного суспільства.

Важливо сконцентрувати методичну роботу з педагогічним колективом на вдосконаленні та поповненні дефіцитних професійних знань і дій. У цьому зв'язку формування і розвиток рефлексивності у педагогів, як процесу і результату фіксування стану свого розвитку, саморозвитку, дозволить учителю досить оперативно перенавчатися і перебудувувати власну педагогічну діяльність відповідно до зростаючих вимог до професійної компетентності. У системному процесі застосування професійної рефлексії в педагогічній діяльності формується рефлексивність учителя як здатність управляти розвитком своїх компетентностей, тобто здійснювати особистісне і професійне зростання.

Розвиток рефлексивності допомагає сучасному педагогу знайти індивідуальний стиль професійної діяльності, дозволяє досягти адекватної професійно-особистісної самооцінки, прогнозувати й аналізувати результати своєї діяльності, підвищує рівень самоорганізації, оберігає педагога від професійної деформації, дозволяє долати стереотипність професійного мислення. Учитель, який застосовує рефлексію, – це, насамперед, думаючий, мислячий

педагог, який аналізує, оцінює свій досвід, досліджує шляхи його зростання.

Вивчення професійної рефлексії педагогів знайшло відображення в роботах низки дослідників. Так філософсько-методологічні основи дослідження рефлексивності як здатності, що формує уявлення про внутрішній світ людини, про її самостійність, що веде до саморозуміння, розвитку духовності, розкриваються в роботах А. Асмолова, В. Андрущенко, М. Бердяєва, Дж. Декарта, Дж. Дьюї, І. Канта, Г. Лейбніца, Дж. Локка, С. Франка, Ф. Шлейермахера, А. Шопенгауера та інших авторів.

Психолого-педагогічні аспекти розвитку рефлексивності як фактора особистісного і професійного саморозвитку, як механізму осмислення сутності, умов розвитку рефлексивності людини в культурно-історичному і соціокультурному просторі наявні в роботах А. Маслоу, К. Роджерса, К. Абульханової-Славської, Л. Виготського, В. Занкова, А. Реана, С. Рубінштейна, І. Якиманської та інших дослідженнях.

Педагогічна рефлексія як механізм особистісно професійного саморозвитку викладача розглянута в роботах В. Желанової, Н. Мирончук; проблеми рефлексивного аналізу результатів педагогічної діяльності в дослідженнях Ю. Кулюткіна, А. Реана, Г. Сухобської та інших вчених.

Незважаючи на те, що рефлексивність є однією з найважливіших складових педагогічної діяльності, й питання рефлексивності є актуальним у дослідженнях науковців, все ж існує потреба в оновленні прикладних аспектів її розвитку в майбутніх педагогів. Попри низку робіт з вивчення професійної рефлексивності у педагогів освітніх організацій існує необхідність розроблення

практичних і методичних основ розвитку рефлексивності педагогів, створення методичних рекомендацій з розвитку рефлексивності педагогів/майбутніх учителів для реалізації в освітніх закладах, закладах професійної педагогічної підготовки.

З урахуванням зазначеного було обрано тему «Застосування рефлексивного підходу в професійній підготовці майбутніх учителів», розв'язання якої потребує пошуку і розробки форм, спрямованих на вдосконалення професійної рефлексивності педагогів відповідно до сучасних освітніх умов, в тому числі й відповідно до основних положень професійного стандарту педагога.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати і перевірити на практиці зміст, форми і методи розвитку професійної рефлексивності педагогів закладу освіти.

Відповідно до мети були сформульовані такі **завдання дослідження**:

1. Провести аналіз психолого-педагогічної літератури з розвитку професійної рефлексивності педагогів.
2. Розкрити особливості професійної рефлексивності педагогів.
3. Розробити зміст, методи і форми роботи з педагогами з розвитку професійної рефлексивності та апробувати їх у практичній діяльності.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх педагогів.

Предмет дослідження – зміст, методи і форми розвитку професійної рефлексивності у педагогів.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань було використано методи: *теоретичні*: аналіз, синтез та узагальнення поданих у науковій літературі матеріалів щодо

досліджуваної проблеми; *емпіричні*: спостереження, бесіда, анкетування, констатувальний та формувальний експерименти; *математичної статистики*: кількісний та якісний аналіз результатів дослідження.

Практичне значення дослідження: Обґрунтовано структурну модель професійної рефлексії вчителів закладу освіти «Ліцей №5 імені Т.Г.Шевченка» в м. Коростишів, яка складається з когнітивно-операційного, мотиваційно-емоційного та поведінково-оцінного компонентів; розроблено план методичної роботи з елементами тренінгу професійної рефлексії; встановлено взаємозв'язок між розвитком певних властивостей особистості (самоповаги, впевненості в собі, емпатії, саморозуміння, доброзичливості тощо) і зростанням рівня розвитку компонентів професійної рефлексії; удосконалено розуміння психологічних механізмів розвитку професійної рефлексії.

Апробація роботи. Окремі положення дослідження було виголошено під час участі у роботі Міжнародної науково-практичної конференції молодих дослідників «Інновації в науці: сучасний вимір» (22 квітня, м. Суми).

Публікації: Старубінська І. Застосування рефлексивного підходу в професійній діяльності вчителя. *Інновації в науці: сучасний вимір: матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції молодих дослідників (22 квітня 2021 року, м. Суми)*. Суми: ФОП Цьома С.П., 2021. С.158-160.

Структура і обсяг роботи : Курсова робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (39 найменувань) та 2 додатків. Повний обсяг курсової роботи 56 сторінок (основний зміст викладено на 32 сторінках). Робота містить 7 таблиць.

Навчальне видання

Мирончук Наталія Миколаївна
Андрійчук Тамара Вячеславівна

Методичні рекомендації
до написання курсових робіт з педагогіки
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 014.07 Середня освіта (Географія)